

**53. REDEVOERING GEHOUDEN TER
GELEGENHEID
VAN HET VIJFTIGJARIG BESTAAN DER
AMSTERDAMSCHER UNIVERSITEITS-
VEREENIGING
OP 18 DECEMBER 1939.**

53. REDEVOERING GEHOUDEN TER GELEGENHEID
VAN HET VIJFTIGJARIG BESTAAN DER
AMSTERDAMSCHER UNIVERSITEITS-VEREENIGING
OP 18 DECEMBER 1939

Dames en Heeren!

Namens het Bestuur van de Amsterdamsche Universiteits-Vereeniging open ik deze vergadering en ik heet U allen hartelijk welkom. Mag ik beginnen met den dank der Universiteits-Vereeniging uit te spreken voor het bloemstuk, dat de dames van het Bestuur en den krans, dien de gezamenlijke studentenvereeningen de Amsterdamsche Universiteits-Vereeniging hebben aangeboden? Wij stellen deze bewijzen van medeleven van die zijden werkelijk op hoogen prijs!

Dames en Heeren! De Amsterdamsche Universiteits-Vereeniging heeft U uitgenoodigd hier aanwezig te willen zijn, omdat zij heden haar vijftigsten verjaardag herdenkt. Nu is het zeker gebruikelijk, dat men bij een verjaardag gelukwensen aanbiedt. De Amsterdamsche Universiteits-Vereeniging zal dan ook gaarne uw gelukwensen in ontvangst nemen. Maar wij wenschen van dit gebruik toch eenigszins af te wijken, doordat wij niet in de eerste plaats geschenken *krijgen*, maar geschenken *aanbieden*. En ik wensch daarbij namens de meer genoemde Vereeniging enkele woorden te spreken — wat misschien niet geheel en al in stijl is — over deze vereeniging zelf.

Dat gij mij als waarnemend voorzitter en als oud-voorzitter van de Amsterdamsche Universiteits-Vereeniging deze vergadering ziet leiden, vindt zijn oorzaak daarin, dat de Voorzitter van de Amsterdamsche Universiteits-Vereeniging zeer tot zijn leedwezen verhinderd is hier aanwezig te zijn. Wel is hij er, maar toch is hij er eigenlijk niet, omdat hij op het oogenblik aan deze tafel heeft plaats genomen als Rector Magnificus, en niet als voorzitter van de Vereeniging, en het voor hem niet wel mogelijk zou zijn de beide kwaliteiten, die van geveer, die de Vereeniging straks hoopt aan te nemen, en die van ontvanger, namens de Amsterdamsche Universiteit, in zich te vereenigen.

Dames en Heeren, het is voor mij een groot voorrecht deze plechtigheid te mogen leiden. Wanneer ik hier een oogenblik rondkijk en de opstelling van deze zaal in oogenschouw neem, dan komt onwillekeurig in mij op de herinnering aan den eersten dag

van het lustrum van 1932, toen deze Aula op ongeveer dezelfde wijze was ingericht, een opstelling, die de Aula een ander aspect geeft dan gewoonlijk. Die dag, bij den aanvang van het lustrum, was voor de Amsterdamsche Universiteits-Vereeniging aanleiding enkele geschenken aan te bieden, en een der eerste geschenken, die ik als Rector in ontvangst had te nemen, was het geschenk, dat de Vereeniging destijds bij monde van den heer S. P. van Eeghen aan de Universiteit aanbood, deze hamer, dien ik het groote genoegen heb vandaag weer te mogen hanteeren. En ik geloof, dat wij door de herinnering daaraan wat meer genaderd zijn tot het punt, waar wij komen moesten, nl. de herdenking van vandaag. In dat geschenk nl., dat onze Vereeniging toen aan de Amsterdamsche Universiteit schonk, werden wij herinnerd aan de oprichting en de functie van de Amsterdamsche Universiteits-Vereeniging. De heer Van Eeghen voerde daarbij het woord als oudste bestuurslid en als eenig overgeblevene van de oprichters van de Vereeniging. Ik zeide, dat door deze geheele handeling de Amsterdamsche Universiteits-Vereeniging werd getypeerd, omdat de aanbidding geschiedde door een van haar oprichters, en wel door den heer S. P. van Eeghen, die door zijn zeer markante en voorname persoonlijkheid duidelijk het type was van den Amsterdammer, die met een warm hart voelt voor en medeleeft met de belangen van de Amsterdamsche Universiteit!

Laat ik U een oogenblik mogen herinneren aan de oprichting van de Amsterdamsche Universiteits-Vereeniging. Als ik dat doe, dan maak ik daarbij dankbaar gebruik van de gegevens, die daaromtrent zijn bijeengebracht in de zoo keurige bijdrage, die door ons oudste bestuurslid in dienstjaren, den heer mr. H. K. Westendorp, thans gezeten aan mijn rechterhand, is geschreven in het Gedenkboek van het Athenaeum en de Universiteit van Amsterdam, verschenen in 1932. Daar vindt U tal van gegevens en bijzonderheden, waarvan ik er nu enkele zal releveeren; indien een uwer er meer van zou willen weten, dan kan ik hem niet genoeg aanbevelen deze bijdrage nog eens na te lezen.

De schrijver brengt dan in herinnering, dat de oorspronkelijke aanleiding tot de oprichting van de Amsterdamsche Universiteits-Vereeniging in September 1889 is geweest, dat de Universiteit behoefte had aan een groote gehoorzaal, een Aula, verbonden aan het Universiteitsgebouw. Er werd een commissie van beheer gevormd voor het daartoe gestichte fonds, en de voorzitter van die commissie was de toenmalige hoogleeraar Prof. Dr. J. C. Matthes. Deze commissie heeft getracht, zooals te doen gebruikelijk is, zooveel mogelijk gelden bijeen te brengen. Maar terwijl zij daarmede bezig was, kwam er onverwacht een aanzienlijke gift binnen ten bedrage van f 40.000, en wel van den heer R. Lehmann, en met dit bedrag was de bouw van de Aula verzekerd. Toen heeft intusschen

een deel van de commissie besloten voorloopig bijeen te blijven en zich in het belang van de Universiteit een ander doel te stellen, nl. de vorming van een fonds tot bevordering der belangen van de Gemeentelijke Universiteit. Dit comité bestond uit 7 leden. Hiermede was de Amsterdamsche Universiteits-Vereeniging geboren!

In 1890 telde de Vereeniging reeds 240 leden en zij begon haar nieuwe werkzaamheden met een kapitaal van *f* 7.400, dat thans is aangegroeid tot meer dan *f* 100.000. Zij stelde zich een driedelig doel.

In de eerste plaats beoogde zij aan de Universiteit te verschaffen — hetzij door schenking, hetzij door het verleenen van geldelijken steun bij aankoop — noodzakelijk geachte hulpmiddelen bij het onderwijs, waarin het budget van de Gemeente zelf niet kon voorzien, althans niet voorzag. Bij de oprichting van de Vereeniging heeft men zich daarvan een zeer grootscheepsche voorstelling gemaakt. Men heeft zelfs gemeend, dat het nog eens zoo ver zou komen, dat de hoogleraren, ja, hun salaris van de Gemeente zouden ontvangen, maar dat de verdere onkosten door de Universiteits-Vereeniging zouden worden gedragen. Deze meening is mede uitgesproken door een man, dien men toch allerminst van naïveteit zou kunnen verdenken, nl. het bestuurslid Prof. Mr. T. M. C. Asser; gezien den loop der gebeurtenissen, was dit toch een groote naïveteit, die wij thans niet zonder een glimlach kunnen aanhooren, wanneer men nagaat, welke kosten de Universiteit thans meebrengt.

Intusschen heeft de Vereeniging toch zeer veel kunnen doen door de middelen bijeen te brengen, waarmede men de Universiteit bij gebleken noodzakelijkheid meer dan eens bij de aanschaffing van bepaalde hulpmiddelen heeft kunnen bijspringen of wel geheel helpen. Wanneer men nagaat de lange lijst van bijdragen aan hulpmiddelen bij het onderwijs, die door de Vereeniging in den loop der jaren zijn verstrekt — een lijst die ik hier vóór mij heb liggen, maar die ik U niet zal voorlezen — dan krijgt men eenig inzicht in het groote nut, dat dit deel van het werk der Vereeniging voor het onderwijs aan onze Universiteit heeft afgeworpen.

In de tweede plaats stelde de Vereeniging zich een doel, waarvan het geschenk, waarover ik zoeven sprak, nl. de hamer, dien ik heden hanteer, een werkelijk symbool is. Er zijn nu eenmaal een aantal benooidigheden van zoodanig karakter, dat men moeilijk kan eischen, dat zij worden bekostigd uit de gemeentekas. Men kan ze opvatten als luxe, als iets dat niet noodzakelijk is, maar dat toch bijdraagt tot de vorming van de sfeer, die voor het goede werken van onze Universiteit zoo noodig, ja onmisbaar is. Het gaat toch inderdaad niet aan, dat een vergadering van professoren, van Rector en Assessoren en Senaat wordt gepraesideerd met een hamertje zonder eenig cachet, zooals men dat in iedere willekeurige vereeniging ook aantreft! Daarom is het zoo goed, dat een enkele

maal een geschenk wordt aangeboden, waarin het karakter en de sfeer van de Universiteit zich uitspreken.

In de derde plaats stelt de Amsterdamsche Universiteits-Vereeniging zich ten doel het toekennen van persoonlijke toelagen aan werkers van de Universiteit, aan hoogleeraren, lectoren, privaat-docenten, die in het belang der wetenschap of der Universiteit een reis moeten ondernemen en de daarvoor benoodigde gelden niet op andere wijze kunnen vinden.

Dames en Heeren! Dit alles doet de Amsterdamsche Universiteits-Vereeniging. Daarnaast heeft zij echter nog een ander doel, dat in de latere jaren een veel kleinere plaats is gaan innemen, nl. het verstrekken van beurzen aan studenten. Dat dit werk in de latere jaren een zooveel kleinere plaats is gaan innemen, is aan twee oorzaken toe te schrijven. In de eerste plaats is de Gemeente zelf voor een groot deel in deze materie gaan voorzien. In de tweede plaats hebben wij de beschikking gekregen over de rente van een 5-tal fondsen, wier doel ongeveer parallel loopt met het onze en waarvan het beheer nu aan het bestuur der Universiteits-Vereeniging is opgedragen, nl. het „Studiefonds Prof. Dr. Max Conrat“, het „Studiefonds Gouda-de Vries“, het „Wilhelm Brandtfonds“, het „Wilmerinkfonds“, en het „Studiefonds Dr. J. Blomberg“. In verband daarmee heeft de Universiteits-Vereeniging zich van dit terrein min of meer teruggetrokken. Maar ik mag er wel bij zeggen, dat de werkzaamheid van het bestuur er daardoor zeker niet minder op is geworden, want het heeft hier veel mee te doen; voorzitter, penningmeester en secretaris is de taak opgelegd er voor te zorgen, dat de beurzen en gelden terecht komen in handen van degenen, voor wie ze in werkelijkheid bestemd zijn.

Dames en Heeren! Wanneer ik nu deze drie werkzaamheden van de Universiteits-Vereeniging zou mogen samenvatten, dan zou ik dit willen doen in dezen zin, dat zij alle drie typeerend zijn voor de vriendschap, die de Amsterdamsche Universiteits-Vereeniging toedraagt aan de Gemeentelijke Universiteit. Onze Vereeniging neemt in het leven van de Universiteit van Amsterdam de plaats in, die de vriend kan innemen in het persoonlijke leven van den mensch. En gelijk onze vriendschappen kunnen zijn van groote waarde voor ons persoonlijk leven, omdat men daardoor krijgt de noodige warmte, en, terwijl men anders misschien zou vervallen tot eenzaamheid, het leven rijker, wellicht ook dieper wordt, zoo wenscht onze Vereeniging ten aanzien van de Amsterdamsche Gemeentelijke Universiteit diezelfde functie te vervullen. Zij tracht ook de vrienden van de Universiteit samen te brengen

en zij zoekt die vrienden in twee groepen. In de eerste plaats in de groep van de Amsterdammers. In de tweede plaats in de groep van de oud-alumni van de Universiteit zelf.

Ik geloof, dat het van groote beteekenis zou zijn, als in Amsterdam nog veel meer beseft werd, wat de Universiteit voor de stad Amsterdam beteekent. Amsterdam is niet alleen de zetel van handel en bedrijf, maar ook een centrum van cultuur. Gij allen hebt U wel afgevraagd, of er nog wel reden is in deze tijden, nu zulke benauwende dingen ons allen vervullen, nog te denken en te spreken over de Universiteit en zich bezig te houden met dingen, die ons allen, vergeleken met hetgeen er in de wereld om ons heen voorvalt, zoo klein voorkomen. Daarom moet ik antwoorden, dat het van groote beteekenis is, dat men juist in dezen tijd begrijpt, wat de waarde van de wetenschap is, dat de wetenschap o.a. daarin haar waarde vindt, dat zij is de dienaar van de waarheid. En nu wij zien, dat in de wereld de waarheid eigenlijk geen waarde meer heeft, nu wij zien, dat er régimes bestaan, die van de waarheid niet meer willen weten, de waarheid niet meer willen zoeken en kennen, nu is het juist onze hooge plicht, overal voor de waarheid te strijden. En wil men voor de waarheid strijden, Dames en Heeren, dan moet men ook de wetenschap dienen, zooals Amsterdam begrijpt, dat de wetenschap gediend moet worden, zooals dat aan onze Universiteit geschiedt. En daarom heeft de Amsterdamsche Universiteits-Vereeniging het recht den Amsterdammers te vragen: Steunt ons in ons nuttige en onontbeerlijke werk! Helaas doet men dit nog veel te weinig.

Ook de tweede groep, die van de oud-leerlingen van de Universiteit van Amsterdam, is nog veel te klein. Het is reeds vele malen gezegd en ik moet het hier herhalen: Het moest zoo worden, dat elke oud-leerling van de Universiteit van zelf lid wordt van de Universiteits-Vereeniging, opdat de Vereeniging sterker worde en zij de vriendschap, die zij koestert voor de Universiteit, nog meer in daden kan toonen. Het is van groot belang, dat de Universiteit is een zoo sterk mogelijke instelling in het geheele Amsterdamsche leven. En daartoe moeten wij allen onze handen ineenslaan.

En het is niet alleen van beteekenis voor Amsterdam, maar ook voor het geheele land. dat een gedeelte der studenten in Amsterdam zijn opleiding kan genieten. Al mogen wij dan ook niet rechtstreeks deelnemen aan de leiding van de maatschappij, het is toch van veel belang, dat wij de geestelijke leiders helpen vormen, waaraan de maatschappij behoefte heeft. Wij hopen, dat de Universiteit die zal kunnen blijven leveren. En het is niet van belang ontbloot, dat een deel hunner in het knooppunt van het land, in het warme leven van een grote stad, die zich sterk laat gelden, zijn opleiding heeft genoten. En wij hopen, dat zij, die dit voorrecht zijn deelachtig geworden, daarvan zoo vervuld zullen zijn, dat zij zich ook later nog Amsterdammer zullen blijven voelen en zich daarom

geroepen zullen achten, de Amsterdamsche Universiteits-Vereeniging te blijven steunen.

Onze taak tegenover de gemeente Amsterdam is dus een taak van groote vriendschap, en wij meenen die inderdaad te vervullen. Bij het lustrum, dat wij gehad hebben en waaraan ik hieronder nog zal herinneren, heeft Prof. Huizinga, als voorzitter van de Koninklijke Akademie, gezegd, dat Amsterdam, toen het het Athenaeum Illustre stichtte, er een dimensie bij kreeg. Indien men zich van de beteekenis hiervan doordringt, dan zal men begrijpen, dat inderdaad een vereeniging, die de belangen van de Amsterdamsche Universiteit bevordert, aller steun waardig is.

Dames en Heeren! Als vrienden van de Universiteits-Vereeniging, en dus van de Universiteit, zijn wij vandaag bij elkaar. En het is voor onze Vereeniging een bijzonder voorrecht de Universiteit bij de vriendschap, die zij haar steeds heeft betoond, vandaag haar hulde te betuigen. Zij wil dit op twee wijzen doen. In de eerste plaats door een persoonlijk eerbewijs.

De Amsterdamsche Universiteits-Vereeniging wil nl. vandaag aan den Burgemeester van Amsterdam het eerlidmaatschap van deze Vereeniging aanbieden.

Zooals U weet, heeft onze Vereeniging tot nu toe maar één eerlid en dat is Mr. Dr. A. Baron Roëll. Wij hebben ons er in verheugd den heer Röell gedurende de vele jaren, dat hij als curator daadwerkelijk aan de leiding van de Universiteit deel had, vaak te hooren getuigen van het warme hart, dat hij de Universiteit toedroeg. Het verheugde ons, dat wij hem, alumnus van Leiden, die Leidenaar bleef, ook voor ons hadden gewonnen. Wij verblijden ons thans opnieuw aan een burgemeester van Amsterdam het eerlidmaatschap van onze Vereeniging te mogen aanbieden.

Mijnheer de Burgemeester! Toen U bij het driehonderd jarig feest het eeredoctoraat ten deel viel, hebt gij er op gewezen, dat gij, toen gij Burgemeester van Amsterdam werd, U er ter dege rekenschap van hebt gegeven, dat gij ook tegenover de Universiteit uw plicht zoudt moeten doen.

Gij zeidet toen, dat U een eer werd bewezen, terwijl Uw taak nog niet was afgeloopen en het nog niet de tijd was Uw werk te overzien. Nog is het de tijd niet — maar wij kunnen thans toch weer zeggen, wat gij zelf toen zeide: gij hebt getoond, dat de Universiteit Uw liefde had.

Wij allen hebben ons er in verheugd, dat gij bereid werdt bevonden in deze zware tijden de leiding van het gemeentebestuur van Amsterdam'opnieuw op uw schouders te laden. Wij weten, dat, hoe zeer gij ook door uw persoonlijke sympathieën U verwant voeldet aan de Vrije Universiteit, gij als Burgemeester steeds in

de eerste plaats hebt gedacht aan de Gemeentelijke Universiteit en voor die instelling een zoo groote belangstelling aan den dag hebt gelegd, dat wij, vrienden van de Universiteit, U daarvoor niet dankbaar genoeg kunnen zijn. Steeds hebt gij open oog en open oor gehad: open oor voor ieder, die tot U kwam om te spreken over de belangen van de Universiteit, open oog voor de vele zijden van een instelling als de Universiteit, voor welke gij steeds hebt trachten te bereiken, wat in het geheel van het bestuur van deze groote stad bereikbaar was.

Wij, vrienden van de Universiteit, beschouwen het dan ook als een groote eer U in onze Vereeniging deze eereplaats te mogen aanbieden en U te mogen benoemen tot eerelid van onze Vereeniging, als stoffelijk bewijs waarvan ik U thans deze oorkonde moge overhandigen, door alle bestuursleden onderteekend. Deze oorkonde herinnert aan den doktersbul. Moge zij, als deze, onder de vele bewijzen van genegenheid, die U in de laatste jaren te beurt zijn gevallen, een plaats verkrijgen.

Dames en Heeren! Behalve het eerelidmaatschap aan den President-Curator, heb ik nog een tweede geschenk aan te bieden aan de Universiteit, en dat is een dubbel geschenk.

In de eerste plaats dan een schilderij van Van der Waay, dat herinnert aan het werk van de Universiteit. Het is getiteld: „Na de promotie", en zou nog beter kunnen heeten: „Na de rede" of „Na de rectorale rede". Het dateert uit den tijd toen de Amsterdamsche Universiteits-Vereeniging werd opgericht, en stelt voor een stoet van hoogleeraren, die deze Aula verlaten. Wij meenden geen karakteristieker geschenk te kunnen aanbieden dan dit. De vriendschap drukt zich wel meer uit in geschenken, die misschien niet strikt noodzakelijk zijn, maar die toch door hun aard de goede verstandhouding sterk bevorderen. Dit is een schilderij, dat o.i. in de Amsterdamsche Universiteit thuis behoort.

Toen het Athenaeum Illustre werd opgericht, werd de eerste rector, Gerardus Joannes Vossius, door den schout Grotenhuys van zijn woning afgehaald en geleid naar de Agnietenkapel, waar de Universiteit was gevestigd. Op dit schilderij kan het nageslacht zien hoe het aan het eind van de 19de eeuw aan de Amsterdamsche Universiteit toeging. Die stoet van hoogleeraren, die de Aula verlaten, beweegt zich met die zekere nonchalance, die daarbij gewoonlijk pleegt voor te komen, niet zoo statig als Vossius waarschijnlijk schreed en sommigen van U het misschien wel zouden wenschen. Zij karakteriseert dezen tijd en U ziet op het schilderij wel vele zeer karakteristieke koppen van de mannen, die toen de toonaangevende figuren aan de Universiteit en in de wetenschap in het algemeen waren.

Wij hopen, dat dit schilderij voor onze Universiteit van betekenis moge zijn.

Daarnaast, mijnheer de Rector, bieden wij de Universiteit een tweede geschenk aan, en dit niet alleen om de vriendschap te onderhouden, maar een geschenk, dat rechtstreeks ligt op het terrein van ons werk, nl. het Publicatiefonds. Het is voor de stille werkers van de wetenschap niet altijd gemakkelijk hun werk gepubliceerd te krijgen. Maar een wetenschappelijk werk, dat niet gepubliceerd wordt, blijft dood. Daarom was het gewenscht, dat er een fonds werd gevormd, waarmede wij thans een bescheiden begin hebben gemaakt, waaruit de uitgave van dergelijk werk zou kunnen worden mogelijk gemaakt of bevorderd. Dat fonds zal worden beheerd door Voorzitter, Secretaris en Penningmeester van de Amsterdam-sche Universiteits-Vereeniging en den Rector Magnificus en den Secretaris van den Academischen Senaat, die gezamenlijk zullen beslissen, welke werken eventueel met hulp van het fonds zullen worden gepubliceerd. Dat zullen dan zijn werken uit de werkplaats van deze Universiteit, die op deze wijze de verbreiding zullen kunnen vinden, waarop het harde wetenschappelijke onderzoek van hun auteurs hun aanspraak geeft.

Door onze geschenken hopen wij het werk van de Universiteit op tweeërlei wijze te kunnen steunen. Naar buiten door ons Publicatiefonds, naar binnen door dit schilderij „De rectoraatsrede" van Prof. Van der Waay, een kunst-historisch document, tot welks onthulling ik thans moge overgaan.

Mijnheer de Rector! Dit zijn dan de geschenken, die de Amsterdamsche Universiteits-Vereeniging onze Universiteit heden wilde aanbieden. Wij hopen, dat gij ze, namens de Universiteit, zult willen aanvaarden, als uitingen van vriendschap, die wij de Universiteit toedragen!

Dames en Heeren! Wij hopen, dat gij in deze beide geschenken tevens wilt zien belichaamd onze overtuiging omtrent de beteekenis van de Universiteit in het leven van Amsterdam en in het wetenschappelijk leven, de waarde van de wetenschap voor het leven en onzen plicht voor de wetenschap en de waarheid te blijven werken. ook in dit tijdsgezicht!

Ik heb gezegd!

